

Evidencialitás az udmurt nyelvben

Történeti szemantikai vonatkozásban

Az evidencialitás azt fejezi ki, hogy a beszélő milyen tapasztalattal rendelkezik saját kifejezéseinek tartalmát illetően, milyen forrásból származik az általa birtokolt információ. Ha az evidencialitásról mint grammatikai kategóriáról beszélünk, akkor csak olyan nyelvek jöhetnek szóba, ahol affixáció, segédigék vagy partikulák segítségével fejezi ki a beszélő tapasztalatát kijelentésének tartalmáról (HAVAS FERENC szerk. 2015). Ilyen nyelv például az udmurt, ahol az evidencialitás az igeragozási kategóriák egyike.

Az udmurt nyelv a második múlt idő használatával tudja kifejezni, hogy a beszélő az információhoz közvetlenül jutott-e hozzá (szemtanúja volt az eseménynek), vagy másodkézből szerezte azt és ő maga nem volt jelen a történésnél. Ez tehát egy kétosztatú rendszer, ahol csak a nem-szemtanúsági esetnek van grammatikalizálódott kódja. Ezen belül viszont nem különböztet meg nyelvtanilag szemantikailag különböző eseteket, például a hallomásból szerzett információ, a népi elbeszélés, a mirativitás, a nem-akaratlagosság és az inferencialitás eseteit. Ezek mind a szövegekörnyezetből derülnek ki.

Korábbi gyűjtött anyagokból tisztán látható, hogy a második múlt időt eleinte nem használták a nem-szemtanúsági jelenségek kifejezésére, és még a XX. század elején sem volt használatos minden számban és személyben. Egyik elsődleges funkciójuk a perfekt igeidőkéhez hasonlóan a rezultativitás és az előidejűség volt (CSÚCS 1990: 50-51; SIEGL 2004: 140). A tapasztalat azt mutatja, hogy ma már az eredeti funkciók kiveszni látszanak a használatból, és egyre inkább az evidencialitási funkció uralja ezt az alakot. BERECZKI rámutat arra is, hogy a permi nyelvek múltidő-rendszere sok hasonlóságot mutat a mari és a magyar nyelvekével, és egyformán török eredetűnek véli mindegyik rendszert, de a magyarból idővel kiveszett a szemtanúsági és nem-szemtanúsági árnyalat kifejezése (BERECZKI 2003: 90–91).

Előadásomban XIX. századi és XX. század eleji gyűjtött szövegek alapján megkísérlem feltárni a második múlt idő funkcióit a történeti szemantika vonatkozásában, illetve bemutatni a ma élő jelentésárnyalatokat, majd kitérek az ezzel kapcsolatos további rövid- és hosszútávú tervekre is.

Irodalom

CSÚCS SÁNDOR 1990. *Chrestomathia Votiacica*. Tankönyvkiadó, Budapest.

BERECZKI GÁBOR 2003. *A magyar nyelv finnugor alapjai*. Harmadik kiadás. Universitas Kiadó, Budapest.

HAVAS FERENC (szerk.) 2015. *Evidencialitás*. In: Havas Ferenc – Csepregi Márta – F. Gulyás Nikolett – Németh Szilvia *Az ugor nyelvek tipológiai adatbázisa*. Budapest. (utdb.elte.hu) (2017.01.23.)

SIEGL, FLORIAN 2004. *The 2nd past in the permic languages. Form, function and a comparative analysis from a typological perspective*. MA Thesis, Tartu.
<http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/1265/Siegl.pdf> (2016.09.23. 9:16)